

ALEKSEJUI APĪNIUI SKIRTA KONFERENCIJA RYGOJE

Alma Braziūnienė | Vilniaus universiteto Knygotyros
ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: alma.braziuniene@kf.vu.lt

KRONIKA 349

Latvijos knygotyrininkai 2016-aisias minėjo vieno iš svarbiausių Latvijos knygos mokslo kūrėjų Aleksejo Apinio (1926–2004) devyniasdešimtmetį. Šis mokslininkas – iškiliausia latvių knygotyros figūra, be jos latvių knygotyra būtų neįsivaizduojama (panašiai kaip lietuvių knygotyra be Levo Vladimirovo, Vlado Žuko ir kai kurių kitų). Filologijos daktaras, Latvijos mokslų akademijos filologijos garbės daktaras A. Apinis buvo literatūros, knygos ir kultūros istorikas, Latvijos nacionalinės bibliotekos Retų spaudinių skyriaus įkūrėjas ir šio skyriaus vedėjas daugiau nei 30 metų (1951–1986). Šiame jo vadovaujamame skyriuje buvo įkurta Letonikos skaitykla, o bene svarbiausia – imtasi sudarinėti nacionalinę latviškųjų knygų bibliografiją „Senieji spaudiniai latvių kalba. 1525–1855“. Bibliografija išleista 1999 m., jos mokslinis redaktorius buvo A. Apinis. Daugelį metų jis taip pat buvo Nacionalinės bibliografijos leidinių redaktorius, konsultantas.

Latvijos universiteto Filologijos fakultete mokslininkas dėstė knygotyros kursą. Išleido nemažai literatūrologijos ir knygotyros, literatūros ir knygos istorijos veikalų: nuo monografijų iki vadovėlių aukštųjų mokyklų studentams ir vidurinių mokyklų moksleiviams. Mums profesiskai svarbiu aspektu pasakyti, kad nuo šeštojo XX a. dešimtmečio A. Apinis įsitraukė į knygos istorijos kaip kultūros fenomeno tyrimus, tad turime iki šių dienų aktualumo nepraradusią fundamentalią jo monografiją „Latvių knygininkystė: nuo ištakų iki XIX amžiaus pabaigos“ (*Latviešu grāmatniecība: no pirmsākumiem līdz 19. gs. beigām*), išleistą 1977 metais Rygoje. Susidomėjęs skaitymo problematika, savo mokslines įžvalgas apie visuomenės raštingumo, skaitymo ir knygos sąsajų istoriją A. Apinis yra išdėstęs kitoje monografijoje „Knyga ir latvių visuomenė iki XIX a. vidurio“ (*Grāmata un latviešu sabiedrība līdz 19. gadsimta vidum*), publikuotoje 1991 metais. Be to, jis yra paskelbęs apie 200 mokslinių straipsnių įvairiomis knygotyros temomis (knygų leidyba, kolekcionavimas, rankraštinės knygos kūrėjai ir kt.). Svarbesni straipsniai buvo perspausdinti 2001 m. jo straipsnių rinkinyje „Senosios latvių knygininkystės ir kultūros takais“ (*Soļi senākās latviešu grāmatniecības un kultūras takās*).

A. Apinio 90-mečiui paminėti Latvijos nacionalinė biblioteka 2016 m. lapkričio 24–25 dienomis surengė tarptautinę mokslinę konferenciją „Knyga ir visuomenė Latvijoje iki 1945 metų“. Plenarinis konferencijos posėdis buvo skirtas A. Apinio mokslinio darbo įžvalgoms (Lilijos Limanės pranešimas), parodytas dar 1987 m. sukurtas dokumentinis filmas apie šį mokslininką. Toliau buvo dirbama sekcijose. Veikė keletas teminių sekcijų: Knygų leidybos tyrimai; Knygų rinkiniai ir bibliotekos iki XX a. pradžios; Knygų rinkiniai ir bibliotekos XX amžiuje; Knygų leidyba ir raštijos paveldas XV–XVII amžiuje; Latgalos knyginis ir rankraštinis kultūros paveldas; Knygų leidybos ir literatūros istorijos sankirtos; Knygų leidyba ir ikonografija.

Iš viso konferencijoje buvo perskaityta 42 pranešimai. Daugiausia pranešėjų buvo iš įvairių Rygos bei kitų Latvijos miestų (Valmieros, Siguldos, Liepojos, Rėzeknės, Maduonos) institucijų – aukštųjų mokyklų, mokslo institutų, bibliotekų, muziejų, archyvų. Tarptautiniam pranešėjų būriui atstovavo pranešėjai iš Estijos, Lenkijos, Lietuvos, Prancūzijos ir Suomijos. Lietuvių knygotyrininkams gerai pažįstama estų mokslininkė Tiiu Reimo skaitė pranešimą apie Estijos retrospektyviosios nacionalinės bibliografijos užsienio kalbomis iki 1830 metų rengimo peripetijas. Jos kolegė iš Talino universiteto Aile Möldre nagrinėjo 1918–1940 metų Estijos leidėjų įdirbį Estijos knygų leidybos raidoje. Lituanistikai aktualus buvo jauno mokslininko iš Varšuvos Tomaszo Ježo pranešimas „Abiejų Tautų Respublikos jėzuitų muzikinis repertuaras (1565–1773)“. Christophe’as Didier iš Strasbūro savo pranešime nagrinėjo įvairias knygų klajones – nuo Karaliaučiaus iki Strasbūro, o žymus suomių knygos istorikas, buvęs Suomijos nacionalinės bibliotekos direktorius Esko Häkklis savo pranešimą skyrė vienai iš vertingiausių senųjų Suomijos asmeninių bibliotekų – Johanno Albrechto von Korffo (1697–1766) bibliotekai. Apie senąsias asmenines bibliotekas buvo kalbama ir šių eilučių autorės pranešime „Asmeninės XVI–XVIII a. LDK didikų bibliotekos ir jų tyrimai“, kiek plačiau sustojant prie Vilniaus vaivados ir LDK didžiojo etmono Jono Karolio Chodkevičiaus (1560–1621) asmeninės bibliotekos knygų. Mat istorinė J. K. Chodkevičiaus, kaip 1603–1621 metų Livonijos valdytojo, figūra latviams aktuali: J. K. Chodkevičiaus giminės herbas – Grifonas – yra tapęs Latgalos ir Vidžemės herbo pagrindu ir 1918–1940 m. bei šiandienos Latvijos Respublikos herbo dalimi. Kito Vilniaus universiteto knygotyrininkų atstovo – Kšištofo Tolkačevskio pranešimas apie XIX amžiaus antkapinius įrašus ir jų tyrimų teorines perspektyvas ypač sudomino konferencijos klausytojus. Tai rodo, kad epigrafinės tyrimai Latvijoje aktualūs. Įsiminė Paulo Daijos iš Latvijos universiteto Literatūros, tautosakos ir meno instituto pranešimas apie XIX amžiaus pirmosios pusės latvių valstietiškąją skaitymo kultūrą, pasiremiant

to meto knygų iliustracijomis. Žinoma, visų konferencijos pranešimų čia neįmanoma apžvelgti dėl paprastos priežasties – synchroninis vertimas iš latvių kalbos vyko tik kai kuriose konferencijos sekcijose. Šiaip ar taip, matyti, kad konferencijos tematika (knygos, bibliotekų, literatūros istorija, skaitymas etc.) aprėpė visas plačių interesų mokslininko A. Apinio domėjimosi sritis.

Konferencijos metu buvo atidaryta speciali A. Apiniui skirta paroda, parengta Latvijos nacionalinės bibliotekos Retų spaudinių skyriaus (kuratorė Ināra Klekere). Estetiškai apipavidalintoje parodoje gerai atskleistas nelengvas mokslininko kelias: eksponuoti jo rankraščiai, knygos, nuotraukos, rodančios jo darbo ir namų aplinką, bendradarbius, bičiulius. Paroda išryškino tvirtą mokslininko charakterį, ypač santykiuose su sovietinėmis institucijomis. Nors A. Apinis, suvokdamas, kad sovietinis režimas nepakęs bent kiek objektyvesnio Latvijos Respublikos laikotarpio knygos istorijos tyrinėjimo, pirmosios monografijos objektu pasirinko senesnius amžius (minėtoji „Latvių knyginkystė: nuo ištakų iki XIX amžiaus pabaigos“), vis tiek ši monografija kelių skynėsi itin sunkiai – leidykloje išgulėjo net septynetą metų: recenzentams ir cenzoriams vis kliuvo įvairios tyrėjo interpretacijos, vis buvo liepiama taisyti ir gražinti tekstą, kad tik nebūtų pasakyta ko nors per daug arba ne taip, kad įtiktų sovietinei ideologijai. Galiausiai buvę pareikalauta atsisakyti bene trečdalis knygos teksto. Autorius pareiškė neatsisakysiąs nė žodžio... Apie tai savo prisiminimuose yra rašęs pats A. Apinis, o tų prisiminimų citatos, sugulusios į parodų standus, tapo iškaltomis ir apibendrinančiomis sovietmečio mokslininko nepavydėtinos dalios liudytojomis. Bet ir – o tai dar svarbiau – paroda paliudijo, ką gali profesinis sąžiningumas, profesinė ištvermė, nenuolaidumas. Kaip teigė ir konferencijos bei parodos, pranešimų bei eksponatų kokybę aiškiai demonstravę konferencijos šeimininkai, mokslinis A. Apinio profesionalumas aukštai iškėlė akademinio patikimumo kriterijų kartelę, o jis pats kaip asmenybė padarė didelę įtaką ir bendrajai intelektualinei ano meto atmosferai.

Konferencijos svečiams buvo įteiktas ir ką tik pasirodęs I. Klekerės sudarytas A. Apinio atminimui skirtas leidinys „Mokslininkas: duoklė knygos istoriui, literatūrologui, ilgamečiui Latvijos nacionalinės bibliotekos darbuotojui Aleksejui Apiniui (1926–2004): paroda, rankraščiai, publikacijos, įvairenybės“¹. Gausiai iliustruotame A. Apinio nuotraukomis, jo piešiniais, rankraščių faksimilėmis leidinyje aprašyti Latvijos nacionalinėje bibliotekoje saugomo A. Apinio archyvinio fondo dokumentai, pateikta šio fondo asmenvardžių rodyklė,

1 *Zinātnieks: veltījums grāmatniecības vēstur-niekam, literatūrzinātniekam, ilggadējam LNB darbiniekam Aleksejam Apinim (1926–2004):* izstāde,

rokraksti, publikācijas, miscellanea. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2016. 94 p.: ilustr., faks., portr. ISBN 978-9984-850-39-9.

pagrindinių A. Apinio publikacijų bibliografija (aštuoniuose puslapiuose – viskas, kas A. Apinio buvo skelbta spaudoje: konkrečiu, tikslu, lakoniška). Ypač įdomus paskutinis leidinio skyrius „Miscellanea“, skirtas įdomiausiems A. Apinio gyvenimo ir darbų momentams atskleisti. Jame taikliai parinkta paties A. Apinio minčių iš 1944 m. laiško klasės draugui Voldemarui Fricherui, trumpučių, bet iškalbių įvairių metų publikacijų, archyvinių dokumentų ištraukų, dažnai einančių kaip nuotraukų, faksimilių parašai ar jų papildiniai. Antai kelios aštuoniolikmečio Aleksejaus minėto laiško eilutės apie rašymo terapiją: „Nervams nuraminti esu pradėjęs vartoti vienos rūšies narkotiką. Jis nekenksmingas, bet veikia taip pat kaip opijus – perkelia mane kitan, laimingan ir šviesian pasaulin. <...> Aplinkui gyvenimas yra ir byra, o aš paniręs į laimingą transą sėdžiu prie stalo ir rašau, rašau aistringai, vos pajėgdamas pieštuką suvaldyti“ (p. 83). Jaunystėje ištikęs palaimingas rašto darbo svaigulys A. Apinio, regis, neapleido visą gyvenimą, padėjo mokslininkui išverti daugybę gyvenimo negandų, ilgus dešimtmečius likti darbingam ir produktyviam.

Leidiny s nepriekaištingos meninės kultūros: formatas, šriftai, spalvos, pagarba istorinėms nuotraukoms, jų išdėstymas – viskas itin funkcionalu. Leidinio dailininkei Tatjanai Raičiūncai pavyko sukurti kuklų, bet gerai knygos meno dėsnius atitinkantį leidinį. Manytina, A. Apiniui jis irgi būtų patikęs. Taigi konferencija ir paroda paliudijo, kad šiandienos Latvijos knygotyrininkų bendruomenė ir Latvijos nacionalinė biblioteka vertina savo mokytoją ir tęsia jo pradėtus darbus.

[teikta 2017 m. balandžio 18 d.]